

1982-04-07 - 08-15

sk A. N.H.'s vägledn
reht kat

SAMISK KONST

En vandringsutställning från Nordiskt Konstcentrum,
Helsingfors, 7.4 - 15.8 1982.

Denna utställning vill ställa den samiska konsten i fokus och bl a visa hur den ofta kommer till uttryck i bruksföremålen.

Nordiska museets permanenta utställning Samer i bottenvåningen har en annan inriktning. Den vill ge en bild av samerna och deras liv - alltifrån den tid vi först hör talas om dem och fram till nutid.

Den samiska konsten är inte ett homogent begrepp. Olika geografiska regioner och tidsperioder uppvisar olika stilelement. Exempelvis har man i norr gjort pärlbroderier och i ristningskonsten använt floristiska motiv medan man i de södra områdena broderat med tenntråd och använt flätbandsornamentik i dekoren. Vad gäller måleriet kan man inte säga att det är speciellt samiskt utom att motiven oftast är hämtade från den samiska miljön.

1. (Monter I) En seite kan vara t ex ett berg, en fjälltopp, en sten, ett träd eller en trädgren som är ovanlig till form och som tänktes bebodd av en gudom. Gudomen troddes styra naturens krafter i sin omgivning och kunna påverka jägarens fångstlycka eller renägarens hjord.
2. (Monter II) I samernas forna tro och samhällsliv spelade schamanismen en stor roll. Det fanns en särskild person som fungerade som läkare, spåman och offerpräst. Han kallades nåjd och var en förmedlande länk mellan människan och gudavärlden. Hans viktigaste redskap var trumman. Då nåjden trummade flyttade sig visaren och av dess rörelser mellan de olika figurerna på trumman kunde nåjden utläsa framtiden.
3. (Monter III) Här visas exempel på bruks- och prydnad föremål som framställts av renhorn och -ben. Renhornet är mycket hårt och lämpar sig för framställning av flera slags hållbara föremål. Till sin käresta eller sin nyblivna hustru gav samer ett bältespänne eller ett nålhus som han själv hade dekorerat. De dekorerade hornskedarna påminner i form och stil om renässansens silverskedar.
4. (Monter IV) Slidknivarna och speciellt deras slidor utgör det finaste exemplet på samernas konsthantverk. Slidans böjda form är praktisk. Då mannen sitter stöter spetsen aldrig i marken eller mot låret.

5. (Monter V) Väskbyglar av horn fick ingraverade mönster. Väskan var en del av den representativa festdräkten. På bandgrinden, som ofta var en fästmögåva, kunde kvinnan väva vackra band till mannens skodon.

6. (Monter VI) Även de minsta föremål kan inspirera till utsmyckning: samerna har haft rikt dekorerade piprensare och t o m öronputsare för renarna. Runkalendrarna är verkliga almanackor gjorda av ben eller trä.

7. (Monter VII) En del av träföremålen tillverkade samerna på samma sätt som de sydligare grannfolken. I denna monter finns många föremål i svepteknik. Det stora skrinet, eller KISAN, fungerade som reskista och förvaringsplats för värdesaker.

8. (Monter VIII) Masurn har sedan gammalt varit det naturliga materialet då samerna tillverkat sina kärl. En dricks-skopa (guksi, kuosa) - som gröpts ut ur en sk vril - var ett utomordentligt kärl att dricka ur.

9. (Monter IX) Kvinnorna var skickliga rotflätare. Man använde rötter av tall, björk eller gran beroende av vad som fanns att tillgå. Rötterna revs upp ur marken, förgreningarna togs bort. Därefter klövs rötterna och mjukades upp för att bli böjliga och flätades genom vridning.

10: (Monter X) Förr använde man vid körning en speciell körstav, runt vilken man virade tömmarna för att bättre kunna bromsa ackjan i nedförsbackarna. På männens stavar var knoppen rund och på kvinnornas platt. På renens rygg kunde man hänga en lastsadel där man på överdelens hakar hängde den last som skulle bäras. I montern finns också glidöglor till kastsnaror som användes för att fånga in renarna.

11. (Monter XI) De påsar, i vilka småsaker förvarades, var ofta färggrant dekorerade. I södra och mellersta Lappland pryddes man dem ofta med tenntrådsbroderi. De tillhörde kvinnornas dräkt.

12. (Monter XII) Inga andra nordiska folkslag än samerna har använt ackjor. Den ackja som visas här är ovanligt formad. Den byggdes och dekorerades av en same för att hämta hem sin brud i.

13. (Monter XIII) Dagens samiska konsthantverk har sin grund i traditionen och de flesta föremålen är traditionella. Även då man gör nya typer av föremål grundar sig valet av material samt teknik och dekor på traditioner.

14. Monter XIV) Vävda bälten för kvinnodräkten representerar kontinuiteten i den samiska hantverkstraditionen. Det pärlbroderade prydnadsbältet är exempel på den typ av broderi som användes av nord- och skoltsamer.

Ranor

Ranan vävs i upprättstående vävstol uppifrån och nedåt. Väven träds genom vävskälet och åtstramas med handen.

Konstnärer

Johan Turi, född i Kautokeino 1854, Norge, död 1936.
Teckningar nr 1-10.

Turis teckningar äger släktskap med den samiska ristningskonsten. För att rationalisera tecknandet lät han tillverka stämpelstockar till de viktigare figurerna. Ibland tillämpade han olika tekniker samtidigt, han både ritade, målade och stämplade. 1910 utkom hans bok "Muittalus samid birra", Berättelse om samerna.

Nils Nilsson Skum, 1872-1951. Sverige. Teckningar 11-22.

Nils Nilsson Skum tecknade med penna och färgkritor men målade även i olja. Hans stora genombrott kom 1938 genom publiceringen av hans bok "Same sita - lappbyn". Genom denna blev han internationellt känd.

John Andreas Savio, 1902-1938. Norsk kustsame. Nr 23-37.

John Savios bilder används ofta som illustration till texter om samer. Många sätter hans namn i förbindelse med träsnitt med samiska motiv. Han utvecklade sin egen teknik som han delvis hade inspirerats till av den norske målaren och grafikern Edvard Munch.

Nikolaus Blind, född 1926 i Ratekjokk, Norrkaitums sameby, Sverige. Död 1972. Målningar 38-54.

Blind var renskötare på heltid och tecknade och målade då tiden medgav. Han studerade bl a på Konstakademin 1946 och ställde ut på Vårsalongen på Liljevalchs 1948. Han hade sin enda separatutställning i Stockholm 1963.

Rose-Marie Huuva, Kiruna, Sverige. Nr 55 och 57.

Har deltagit i skandinaviska utställningar från 1963. Finns representerad på bl a Nationalmuseum, Stockholm, Etnografiska museet, Oslo, Jokkmokks museum och i Santa Fe, New Mexico. Konsthantverkare och målare.

Britta Marakatt, 1951. Vittangi, Sverige. Nr 58-62.

Deltagit i skandinaviska utställningar från 1979. Undervisat i färg och form bl a på Samernas folkhögskola i Jokkmokk. Textilkonstnär.

Hans Ragnar Mathisen, 1964. Norge. Nr 63-66.

Deltagit i ett flertal utställningar. Grafiker.

Synnøve Persen, 1950. Masi, Norge. Nr 67.

Deltagit i ett flertal utställningar. Målare. Hon är ordförande i De Samiske kunstnerers forbund.

Reidar Särestöniemi, 1925. Kittilä, Finland. Nr 68, 70, 71.

Separatutställningar från 1959 i Finland, Sverige, Norge samt 1968 i Paris, Luxemburg och Murmansk, 1973 i Haag och 1978 i Ungern. Målare. Professors titel 1974.

Britt Bogren